

Architekt, který posouvá *hranice*

Okurka, Reichstag, viadukt u Millau. Stavby britského tvůrce Normana Fostera jsou víc než „jen“ špičková architektura. Stávají se symboly, pamětihodnostmi, a to hned po svém vzniku.

Skleněný monolit kancelářské budovy v anglickém městě Ipswich

Lord Norman Foster je považován za nejvlivnějšího světového architekta a vůdčího urbanistu naší doby. Jeho práci ocenili šlechtickým titulem, dvakrát také prestižní Stirlingovou cenou a samozřejmě i „architektonickou nobelovkou“ – Pritzkerovou cenou. Někomu mohou jeho stavby připadat příliš technicistní a racionální, jako dokonalý, chladně zářivý hi-tech design. Foster však zosobňuje příklad novátorského architekta, který uvažuje o architektuře a urbanismu v širších souvislostech a mění základní principy fungování té které budovy, třeba kanceláře či letiště. Podle svých slov je „posedlý vynalézáním“ a navrhuje budovy „v naději, že posouvají hranice“ obvyklých znalostí a zkušeností. Musí být například kancelářská budova hranatá, plochá, nudná, uvnitř prostorově roztříštěná a tmavá a ke všemu ještě energeticky náročná, jak se takové výškové stavby obvykle konstruují? Nemusí. Foster to předvedl na londýnském mrakodrapu 30 St Mary Axe, který si pak lid přejmenoval na Okurku.

Otevřené budovy

Norman Foster navazuje na velké modernisty, jako jsou Ludwig Mies van der Rohe, Le Corbusier, Oscar Niemeyer a Frank Lloyd Wright. Architektonické studio, dnes známé pod jménem Foster + Partners, založil v roce 1967 a hned druhou realizací z let 1970 až 1975 dosáhl věhlasu. Tmavý skleněný monolit rodinné pojišťovny Willis Faber & Dumas v anglickém městě Ipswich mnozí označují za metafyzicky provokativní, možná až psychotickou stavbu, podobnou černému obelisku v Kubrickově filmu 2001: Vesmírná odysea. Ve dne odráží skleněný plášť obraz svého okolí, po setmění je naopak vidět osvětlený interiér. Vedle hi-tech materiálů tu Foster uplatnil ještě jeden princip, který se pro jeho návrhy kancelářských budov stane určujícím. Místo fragmentování vnitřního objemu na malé kanceláře vytvořil na horních dvou podlažích otevřený, patřičně integrovaný a plně demokratický pracovní prostor, propojený namísto klaustrofobních výtahů eskalátory. Nadčasový design za 35 let nezestárl, jako by to postavili včera, přičemž stavba je už od roku 1991 památkově chráněna.

Foster našel nový způsob, jak uspořádat sociální, estetické, technické a ekonomické funkce budovy, a dokázal o něm přesvědčit investora. Ten byl za svou odvahu odměněn kromě nestárnoucího designu též přidáním hodnotou, kterou nejlépe vystihuje anglický neologismus „future-proof“ – odolnost vůči budoucnosti. Anticipuje budoucí změny, i když nezná jejich charakter. Otevřený prostor lze totiž uspořádat podle momentálních potřeb, a tak firma už nemusela investovat do přestaveb nebo nové budovy.

Stejně principy, jen ještě důsledněji a v mnohem větším měřítku, uplatnil Foster na přelomovém návrhu sídla banky HSBC v Hongkongu z roku 1985. Prý je to nejdražší a nejlepší výšková stavba celé dekády. Samotný Foster ji považuje za architekturu bez kompromisů: „Naším úkolem nebylo nic menšího než nejlepší bankovní budova na světě.“ Stavba nemá vnitřní železobetonové jádro, obvyklé u tak vysokých budov, ale sestává z ocelových modulů, které visí na čtyřech párech nosných sloupů. Kovová struktura působí otevřeně, transparentně (paprsky slunce mohou prostupovat celým objemem) a flexibilně (už několikrát změnili vnitřní uspořádání), což znamená zcela nový způsob organizace interiéru tak velké budovy. Vedle nejmodernějších prvků se tu uplatnily též principy harmonického učení feng-šuej.

Londýnská Okurka – zábavná a ekologická...

... její větrání není závislé jen na vnitřní klimatizaci

Heroický viadukt u Millau je nejvyšší na světě

Ve stavbách se uplatňují *hi-tech prvky* i principy harmonického učení feng-šuej

Fosterovy realizace jsou energeticky efektivní a přitom esteticky atraktivní

Skleněná kopule na Reichstagu se stala sama o sobě politickou událostí

Budova banky HSBC v Hongkongu, nejdražší a nejlepší výšková stavba 80. let

Stroje na světlo

V rozhovoru pro britský deník Guardian lord Foster vysvětluje, jak nachází všude v okolním světě inspiraci pro svou tvorbu. Nejúžasnější lekcí aerodynamiky pro něj bylo, když z větrone pozoroval nablízko let orla. Jeho nenucenost a lehkost a zároveň sílu, preciznost a odhodlání. Podobnými slovy se dá popsat i charakter Fosterových staveb – jsou jakoby lehké, nehmotné, ale zároveň pevné a precizní. Rafinovaný hi-tech funkcionalismus, kdy se architekt záměrně vyhýbá konfrontaci různých stavebních materiálů mezi sebou a staví jen ze skla a oceli, však může podle renomovaného londýnského kritika Deyana Sudjice udělat z budov jen „mechanismus na řízení světla“. Jiní zase Fosterovým stavbám vytýkají, že nenesou žádný Zeitgeist, ducha doby, a že jsou „jen“ nejlepším možným řešením řady otázek.

Jak Foster takové otázky řeší (provozní, bezpečnostní a ekonomické), si můžeme ukázat na jeho návrhu londýnského letiště Stansted. Veškeré technologie a infrastrukturu umístil do podzemí, kde nikomu nepřekáží. Cestující se pohybují po přízemní přehledné hale, kterou osvětluje přirozené denní světlo přes lehkou střechu se světlíky a odraznými deskami. Nic víc. Jednoduché, levné, úsporné (polovina obvyklých provozních nákladů), bezpečné, přátelské (snadná orientace). Estetický účinek se dosahuje opakováním jednoduchých prvků, jako jsou opěrné sloupy, které vypadají jako stromy.

Norman Foster je inženýrský typ architekta. Dříve používal aerodynamický tunel, dnes modeluje na počítači. Od takových tvůrců se nejspíš nedají očekávat „iracionální“ tvarové výstřelky nebo osobitější projev. Příznačně si ani nepostavil žádnou hi-tech vilu a bydlí ve starém zámku ze začátku 18. století uprostřed vinic. Fosterovo přemýšlení o návrhu ale není ryze technokratické a nekončí na hranicích stavebního pozemku. Budovy totiž nelze separovat od zbytku města, ani od společenské reality, ani od přírody, vždy vzniká nějaký vztah, za který nese architekt odpovědnost. Fosterův jazyk je v rozhovorech a statích plný pojmů, jež vzájemné vztahy popisují (přátelské místo, demokratické prostředí, sociálně žádoucí, oslava veřejného prostoru) a které jeho architektura reflektuje. Fosterova přestavba Reichstagu, německého parlamentu, se stala politickou událostí.

Síly přírody

Nejdřív dlouhá fronta, potom přísná bezpečnostní prohlídka a nakonec našlapaný výtah. Pohled z terasy Reichstagu na panorama Berlína za to ovšem stojí – a nic nestojí. Největším zážitkem je mohutná skleněná kopule s chodníkem ve tvaru spirály, který vede k jejímu vrcholu. Přes skleněnou desku můžete shlížet dolů do zasedací místnosti parlamentu na rokující poslance. Transparentní kopule reinterpretovala vztah mezi politiky a veřejností (vidíme na vás, jsme nad vámi) a jako nový a výrazný architektonický prvek odstříhla symbolicky budovu od temné minulosti, změnila její vnímání. Reichstag se okamžitě stal symbolem sjednoceného německého státu a jeho otevřené demokracie, a také proto si jej loni vybrali islámští teroristé jako cíl útoku, našťastí neuskutečněného.

Německý parlament se stal i symbolem citlivého přístupu k životnímu prostředí. Se „síly přírody“, které Foster často zmiňuje, se tu nebojuje, ale architekt je ve svém návrhu co nejvíce využívá. Denní světlo se odráží soustavou zrcadel do nitra budovy, odpadní teplo se shromažďuje v podzemních zásobnících k pozdějšímu využití, nechybí solární panely. Výsledek? Prakticky nulové emise. Energeticky efektivní a přitom esteticky atraktivní je další Fosterova berlínská realizace – filologická knihovna Freie Universität. Její vnější tvar připomíná lebku člověka, vnitřek pak rozevřenou knihu. Chytrý plášť budovy využívá sluneční energii a důmyslný systém ventilace a snižuje tak energetickou náročnost o 70 procent. „Green is cool,“ říká Foster.

Malou inventuru díla britského architekta ukončím dvěma výraznými stavbami z posledních let. Viadukt u Millau v jižní Francii, nejvyšší most na světě, má pylony vyšší než Eiffelova věž – „heroický ve svém měřítku, epický ve svých proporcích“. Jeho dramatická silueta vytvořila delikátní rovnováhu mezi světem přirozeným a světem vykonstruovaným. Krásné údolí pozměnila, ale nezničila. Již zmíněné londýnské sídlo pojišťovny Swiss Re na adrese 30 St Mary Axe, známé pod přezdívkou Okurka („Gherkin“), je zase svým zaoblením ohleduplné k okolním úzkým ulicím. Má falický radiální tvar, který zaručuje objemovou a energetickou úspornost, a spolu s průhlednou strukturou formuje specifickou identitu a mění charakter okolí. A lidem se tato výšková budova v londýnském City opravdu líbí. ■

Zrcadla v kopuli Reichstagu přivádějí denní světlo

Knihovna Freie Universität v Berlíně

